

Kisebb közlemények.

Lágy és **langyos**. Magy. *lágý* (o: *lādý*) 1. ‚weich‘; 2. ‚gelind‘, pl. *lágý bor* ‚linder wein‘; 3. ‚nachsichtig‘; 4. ‚träge, langsam‘; *lagymatag* [*lágymatag* NySz., Székelyföld, MTsz.] < *lágý-meleg*; *lágýék* (valószínűleg az *ágyék* analógiájára. vö. SIMONYI, NyK. 24 : 139) ‚lágýad rész, fej lágýéka, lágýada‘ SzD.; ‚fejelágýa‘ Háromszék, MTsz. — *langý* ‚lágýmeleg‘ SzD.; *langýos*. A régi nyelvből nincs adatunk.

vogÉ. *lańšiy* (SZILASIMÁL hibásan *lańšiy*) ‚puha, weich‘ VogNGy. II, 58. Valószínűleg ugyanez a szó van meg e két kifejezésben is: *těren-láńšáý* : ‚kór-gyötörte‘, *zul' láńšáý* : ‚betegsgyötörte‘ | T. *lańšiy* ‚langyos‘ NyK. 25 : 271; *ut mářš lańšuměs* ‚a víz egy kevésse meglangyult‘ UgFüz. 11 : 240 | P. *láńš- : išem wüt jělláńši* ‚a meleg víz meglangyult‘ UgFüz. 11 : 240. Vog. AHLQV. *lańšyn*, *lőńšyn* ‚warm, heiss‘. || osztjÉ. AHLQV. *luńše* ‚warm, heiss‘; *luńkě* SZINNYEI, Nyhas.³ 160;

? zürj. WIED. *lyžalný*, *lyžavný* ‚schwach werden, von kräften kommen, gelähmt werden, das gefühl verlieren‘;

cserH. (RAMST.) *lőńdžěřu* ‚weich‘; *lőńdžěřřas* ‚verfaulen, abgenutzt werden‘. Valószínűleg ugyanez a szó: *la'ńdžěřra* ‚morsch, geborsten‘; *la'ńdžěřřas* ‚morsch werden‘; *la'ńdžěřřtas* ‚morsch machen‘ | cser. TROICKIJ-SZIL. *lanžera-* ‚gyenge, erőtlen lesz‘; *lanžeračonan* ‚csüggedt‘; *lonžorgém* ‚elgyengül‘; *lanžra* ‚hasított‘.

észt WIED. *lońt* gen. *lońdi* ‚schlaff, hängend‘; *lońdid kőřvad* ‚hängende ohren‘; *kőřš on lońdis* ‚der strick ist nicht straff angezogen‘.

lpN. (FRIIS) *loažžad*, *loažže* ‚laxus; slap, lös, lind‘; *loažžanet* ‚laxari, mollem fieri; blive slap, lös, lind, sagtne af‘; *loažžot*, *loažom* ‚laxari, slappes, give, saette sig, blive rolig‘ | lpS. (WIKLUND) *lőddšě-* ‚ruhiges wetter, windstille‘; *lőddšane-* ‚ruhig werden, still werden (vom wetter)‘ [? vö. *lődde-*, attr. *lojěs* ‚sanftmütig, mild‘; *lőddu-* ‚mild werden‘]; lp. Herjedal, Undersåker (HALÁSZ) *luččěä* ‚nyugodt, esendes idő‘ UgFüz. 10 : 258; lpS. (LINDAHL) *lădtje* ‚tranquillus, remissus, laxus‘; *lădtjetet* ‚lenire, mitescere, relaxari‘; *kaino lădtjeti* ‚funis relaxatus est‘ | lpO. (GENETZ) *lińič*

„schwach, schlaff“, Kildin; *luacčje-* „stille werden (vom wetter)“, Notozero.

A magyar és a vogul szavakat összevetette BUDENZ, MUSz. p. 677, 680; az osztjákat MUNKÁCSI, NyK. 25 : 271. Az észtt és a lapp alakokat WIKLUND, UL. 214, SETÄLÄ, FUF. 2 : 230. Másképp, de helytelenül ANDERSON, Wandl. p. 50, 71.

A „weich“ ~ „lauwarm“ ~ „weichlich, schlaff, kraftlos“ ~ „mild, still (vom wetter)“ jelentés megfelelésre vö. fr. *doux*, ol. *dolce* szavakat (jelentésük „süss“ gelinde, sanft, weich, mild, ruhig); találó jelentésbeli analógiák vannak még WALDE EtWb.-jában a *flaccus* és *mollis* cikkekben.

Nehezebb kérdés, hogy hogyan fogjuk fel a kétségtől elvált összetartozó *lág*y és *langy* alakok viszonyát. A rokonyelvi megfelelésekből:

vog.	osztj.	zürj.	cser.	észtt	lp.
<i>ús</i>	<i>ús</i>	? <i>ž</i>	<i>nž</i>	<i>nt ~ nd</i>	<i>šš ~ š</i>

nyilvánvaló, hogy a magyar *gy* ill. *ngy* (o: *údj*) ebben az esetben alapnyelvi *ús* ~ *nž* (vagy: *úš* ~ *ndž*) viszony megfelelője. Ha mármost a többi idetartozó eseteket is szemügyre vesszük, a vogul *ús* (o: *úš*), zürjén-votják *dž*-vel szemben a magyarban rendszerint *gy*-t (? < *ggu*), de *ngy*-t is találunk:

magy. *agyar* | vogÉ. T. *ańsar*, K. *ańsar*, L. P. *ańsar* | osztj. Kaz. *ańžar* | votj. *vadžer*, zürj. *vodžir* (vö. MUSz., p. 720, ÁKE. 632, SETÄLÄ, FUF. 2 : 232).

magy. *ágyék* | vogÉ. *únš* „segg“; *únšäs* „tempor“; K. *uníš*. T. *ońšal* „far“ (vö. MUNKÁCSI, NyK. 25 : 178.)

magy. *égy* | osztjÉ. *unža-* | zürj. *vodž*, votj. *až*’, *až*, *až* „vorderes, vorderraum“ | cserK. *ońžol*, H. *andžal* | fi. *ensi* gen. *ennen* (vö. SETÄLÄ, FUF. 2 : 230; WICHMANN, MNyv. 4 : 307).

magy. *húgy* (*huggyozik*) | vogÉ. *χunš*, KL. *k’uš-(wit)*, T. *k’uš-(wit)* K. *k’oš-(vit)*; KL. AL. K. *k’unši* verb. T. *k’unšo* | osztj. *χos-*, *k’os* „hugyozik“ | zürj. *kudž*, votj. *kidž* | cser. *kuž-(šüt)* | fi. *kusi* gen. *kusen* | lpK. *końč* id. (vö. MUSz. 120; WICHMANN, MNyv. 4 : 307).

magy. *húgy* „stella“ | vogT. *k’ońš*, *k’ońš* id. | osztj. *χūs*, *χus*, *k’oš* id. KARJ. 148 | zürj. *kožul*, votj. *kižili*, *kižili* id. (vö. MUSz. 101, MUNKÁCSI, ÁKE. 357).

magy. *lég*y | zürj. *löž*, *liž* „bremse“; votj. *luž*, *luž* id. (vö. MUNKÁCSI, ÁKE. 439, SZINNYEI, Nyhas.³ 148).

Ellenben *ngy* van a magyarban a következő két esetben: magy. *hangyál*, *hangya* | vog. KL. AL. *k’unš* (-*k’ášši*), T. *k’unš* (-*k’áška*) id. Vö. még vogÉ. *χunš* KL. *k’unš*, T. *k’oš* „bandwurm“ | zürj. *kožil*, votj. *kužili*, *kužili* „ameise“, vö. MUNKÁCSI, ÁKE. 326).

magy. *kengyel* ‚steigbügel‘ | vogÉ. *kēs̄s*, *kēs*, KL. *keš* ‚lederstrumpf‘ | osztj. Kond. *kētš*, Ni. *keš*, Kaz. *kēs*, O. *kis* ‚strumpf‘. (KARJ. 167). (Vö. ÁKE. 400; SETÁLA, FUF. 2 : 225. Az alapnyelvben talán (nem jésített) *ntš* volt).

Az alapnyelvi nas. + cons. hangesoportok denasalisiója kétségkívül a magyar nyelv külön életében ment végbe, a fent kimutatott kettős megfelelést tehát csak úgy érthetjük meg, ha feltesszük, hogy az ősmagyarban a *gy* és az *ngy* (a fonetikai helyzet szerint) egyugyanazon szón belül is váltakozhatott egymással, s később gyakrabban a gyenge (*gy*), ritkábban az erős, egy esetben (*lággy* ~ *langgy*) mind a két fok javára kiegyenlítődést történt. Találó analógiaképpen a déli vogul nyelvjárásokra hivatkozhatunk, a melyekben a gyenge fok, úgy látszik, legelőször a szó végén (pl. a sing. nominativusában) lépett fel, s innen terjedt el a ragos alakokban is. Pl. vogKL. *k'up*: plur. nom. *k'umpat*; *k'us* ‚hügy‘ de: *k'ušəm* ‚hugyozom‘, [de e mellett; *tüšs*, *k'üšs* sing. nominativusok is vannak]; vogK. *úš* ‚haltej‘: *k'ul úššät* [vö. tob. tatár RADL. *jintsä*, ‚fischmilch‘]; vogT. *k'ōš* ‚giliszta‘: *k'ōšəm* (kiegyenlítődé a gyenge fok javára); *k'ōšs* ‚csillag‘: *k'ōššəm* (kiegyenlítődé az erős fok javára). Vö. MUNKÁCSI, UgFüz. 11 : 103, 190, 259.

Ezen újabb keletű, magyar váltakozás nyomait a többi nasalis-csoportoknál is kimutathatjuk. Valószínűleg így kell felfognunk az *ördög*, *ördöng*, ~ *ördöngös*, *meleg* ~ *melenget* szavak viszonyát, így érthető a *hab*, *eb*, comp. *bb*, *b* képző mellett a *domb* = vogÉ. T. *tump*, K. *tomp* ‚sziget, domb‘ | ? ész. *tump*, gen. *tumbi* ‚klumpen, stück, knollen‘, vö. MUSz. 256, MUNKÁCSI, NyK. XXV, 275.

GOMBOCZ ZOLTÁN.

Külföldi irodalom.

ÄIMÄ FRANS. Lappalaisia lainasanoja suomen murteissa. Helsinki, 1908.

GAUTHIOT ROBERT. La phrase nominale en finno ougrien. (Extrait des Mémoires de la Société de Linguistique de Paris, tome XV.)

Suomalais ugrilaisen Seuran Aikakauskirja. XXV. (O. DONNER: Työalamme. — FR. ÄIMÄ: Lappalaisia lainasanoja suomen murteissa. — A. HÄMÄLÄINEN: Tšeremissiläisiä uhritapoja. — V. NALIMOV: Zur Frage nach den geschlechtlichen Beziehungen bei den Syrijänen. — Tanulmányutakról szóló jelentések.)

Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia. XXVI. (A. LAUNIS: Lappische Juoigos-Melodien.)

WICHMANN YRJÖ. Zum stufenwechsel im ungarischen. (Sonderabdruck aus den Finnisch-ugrischen Forschungen VII.)

WINKLER HEINRICH. Das Baskische und der vorderasiatisch-mitteländische Völker- und Kulturkreis. Breslau.